

VILLALBA ARASA, Laura: *Adelaida Ferré i Gomis, folklorista: l'art de brodar rondalles*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2019; «Biblioteca de cultura popular Valeri Serra i Boldú» 29.

EMILI SAMPER PRUNERA

Universitat Rovira i Virgili
emili.samper@urv.cat

En els darrers anys, fruit sobretot de la recerca impulsada des de l'àmbit acadèmic, s'ha donat a conèixer l'important paper que van tenir les dones com a recol·lectores i estudioses del nostre folklore a principis del segle XX, en un moment de coincidència entre la institucionalització de la recerca pel que fa a l'estudi del folklore i la implosió del feminisme i l'accés de les dones a la cultura (ORIOI & SAMPER 2017: 74-75).¹ Es coneixien (i s'havien estudiat) autores del període anterior, corresponent a l'inici de l'interès pel folklore com a disciplina científica, amb noms com els de Maria de Bell-lloc (pseudònim de Maria del Pilar Maspons i Labrós) o Agna de Valldaura (pseudònim de Joaquina Santamaria i Ventura), però romanien en l'anonimat moltes altres autores que havien tingut un paper cabdal en la recollecció (i també en l'estudi) de la literatura popular catalana d'aquest període. És en aquest context de descoberta i de (justa) reivindicació que cal situar el treball de Laura Villalba, guardonat amb el XXIX Premi de Cultura Popular Valeri Serra i Boldú.

Amb *Adelaida Ferré i Gomis, folklorista: l'art de brodar rondalles* Villalba ens ofereix una doble aportació. D'una banda, rescata de l'oblit el nom d'Adelaida Ferré i Gomis (1881-1955) i el situa on correspon en la seva tasca de folklorista oferint-nos un complet estudi biogràfic fruit de la recerca arxivística, amb la consulta de materials inèdits, però també detectivesca, amb informacions provinents de l'entorn familiar de la folklorista. De l'altra, ens ofereix un tast de l'obra folklòrica de Ferré, amb l'edició, catalogació i estudi de les rondalles que aquesta folklorista va publicar en la premsa catalana del primer terç del segle XX. El fil conductor de l'estudi, com queda clar en el títol del llibre i dels diferents capítols, és precisament la tasca de brodadora de Ferré, única activitat en la qual era coneguda fins ara. D'aquesta manera, Villalba utilitza encertadament aquest fet en un estudi que pretén, precisament, evidenciar la importància de Ferré com a folklorista, adjectiu que s'ha d'associar de manera indiscutible amb el seu nom a partir d'ara.

L'obra es divideix en dues parts, ben diferenciades. En primer lloc, trobem «la teixidora», això és, l'estudi biogràfic d'Adelaida Ferré, amb «les primers puntades» (els inicis), «la trama» (el context familiar, estudis i trajectòria profes-

1. Vegeu a mode de síntesi, en aquest sentit, les aportacions de Montserrat Palau i Laura Villalba (dins el volum editat per ORIOI & SAMPER), així com els estudis que hi apareixen referenciats.

nal) i el context en el qual cal ubicar la folklorista: el feminisme burgès i l'accés de les dones a l'educació i el paper de Rossend Serra i Pagès com a estímul. La segona part ens ofereix «el brodat», amb «la veta» (l'oralitat) i «els fils» (les informants) com a elements destacats i amb el corpus seleccionat de vint-i-una rondalles publicades per la folklorista a la premsa de l'època.

Per a la complicada tasca de reconstrucció de la vida d'Adelaida Ferré i Gomis l'autora recorre, com és lògic, als (pocs) estudis previs sobre Ferré com a folklorista i, sobretot, a la informació facilitada per Santiago Ruiz Ferré, fill de la folklorista, amb qui Villalba havia pogut contactar abans de la seva mort, la tardor del 2016. Aquest és un fet cabdal a tenir en compte en aquesta part de l'estudi, no només quant als aspectes biogràfics i familiars de la folklorista (que només es poden conèixer de primera mà) sinó també per l'exposició i el relat que en fa l'autora. És en aquesta part del llibre en què Villalba traça la vida de Ferré on trobem un estil que combina encertadament la descripció (fruit de la recerca arxivística i bibliogràfica), la citació de cartes (que ens ofereixen en primera persona la veu de la folklorista) i les converses mantingudes amb el seu fill Santiago. Aquesta combinació acosta al lector la vida d'Adelaida Ferré, però també els seus sentiments, i ens fa molt més propera la protagonista de l'estudi. La triple dificultat d'escriptura a la qual s'enfronta Villalba (escriure la vida d'algú nascut a les acaballes del segle XIX, que és una dona, i fer-ho des de zero, com ella mateixa explicita) es resol, així, de manera magistral. Les imatges que acompanyen aquesta part de l'estudi, provinents de l'àlbum de vida que Adelaida Ferré va elaborar per al seu fill Santiago, faciliten aquest acostament del lector cap a la protagonista.

L'aportació d'Adelaida Ferré al folklore no s'entén sense el paper exercit per Rossend Serra i Pagès (1863-1929), «mestre de tota una generació de folkloristes», considerat el primer folklorista professional de Catalunya. Les seves classes a l'Escola d'Institutrius i Altres Carreres per a la Dona van ser el marc que va propiciar que un bon nombre de dones, educades sota els preceptes del feminisme burgès, esdevinguessin recol·lectores de materials folklòrics i, en alguns casos, també estudioses.² Aquest fou el cas d'Adelaida Ferré, qui, segons apunta Villalba partint d'escrits del mestre, «no va ser una alumna més: va ser-ne una de les més destacades i el folklorista hi sentia una admiració especial». Aquesta admiració era recíproca, com mostra la relació epistolar que van mantenir tots dos durant vint-i-tres anys (entre 1904 i 1927), i de la qual es conserven les cartes escrites per Ferré.

Tot i que en aquest volum Villalba ofereix un tast de l'obra rondallística de Ferré, paga la pena resseguir els fons que contenen materials folklòrics recollits per Ferré, ja que mostren el seu important paper com a folklorista. L'Arxiu His-

2. Remeto, de nou, al volum d'ORIOL & SAMPER (2017: 79-88), on Montserrat Palau i Laura Villalba parlen de cinc folkloristes que van ser alumnes destacades de Serra i Pagès: Maria Baldó i Massanet, Maria Gràcia Bassa i Rocas, Adelaida Ferré i Gomis, Sara Llorens i Carreras i Joana Vidal i Tarragó.

tòric de la Ciutat de Barcelona conté materials en dos fons: el Fons Personal de Rossend Serra i Pagès (630 documents) i el Fons Personal de Sara Llorens i Carreras (71 rondalles). També trobem materials de Ferré a l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, projecte per al qual la folklorista va treballar-hi indirectament «engrossint l'arxiu del mestre». Finalment, a la premsa catalana del primer terç del segle xx hi trobem trenta-quatre contribucions seves, fet que converteix Ferré en la folklorista que més materials hi va publicar entre 1900 i 1933. És d'aquest darrer fons d'on Villalba selecciona les vint-i-una rondalles que presenta en la segona part del seu estudi.

Adelaida Ferré no va tenir mai la intenció de publicar un recull de rondalles, a diferència, per exemple, de Sara Llorens. El corpus editat per Villalba respon, com ella mateixa explica, a la voluntat de donar a conèixer aquesta part de l'obra de la folklorista i s'organitza segons els criteris seguits habitualment en l'estudi de les rondalles, això és, el catàleg internacional de tipus rondallístics d'Aarne, Thompson i Uther, conegut amb les sigles ATU (UTHER 2004). D'aquesta manera, trobem catorze rondalles que es poden classificar segons aquest índex: dues rondalles d'animals, vuit rondalles meravelloses, una rondalla religiosa, una contarella i dues rondalles formulístiques. Hi ha quatre rondalles que no corresponen a cap dels tipus de l'índex ATU però que sí tenen correspondència amb altres versions catalanes d'acord amb el projecte RondCat: rondalles catalanes de l'Arxiu de Folklore del Departament de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Virgili (<<http://rondcat.arxiudefolklore.cat>>). Finalment, s'inclouen tres versions sense catalogar.

Per a la presentació d'aquests materials, Villalba distingeix entre el corpus (els textos de les rondalles) i la seva catalogació i estudi, seguint el model del volum 25 d'aquesta mateixa col·lecció (*Les rondalles de Cels Gomis i Mestre. Edició, catalogació i estudi*, 2015). Aquest fet ofereix al lector la possibilitat de triar entre la lectura directa de les rondalles de Ferré i una lectura, de caràcter més acadèmic, de les particularitats d'aquestes versions a partir dels comentaris que fa Villalba, tenint en compte altres reculls i estudis d'aquestes mateixes rondalles i que corresponen a altres àmbits lingüístics. L'estudi es completa amb la inclusió dels annexos, que faciliten la localització de les versions.

El corpus rondallístic presenta dues particularitats. D'una banda, Ferré inclou dades de caràcter contextual sobre les versions. De l'altra, aquestes rondalles «traspuen» un «elevat grau d'oralitat». Tots dos aspectes responen, segons l'autora, al mestratge exercit per Rossend Serra i Pagès. Un altre aspecte a destacar és de caràcter lingüístic. Villalba inclou en els textos de les rondalles notes per explicar el significat de determinats mots i desenvolupa aquesta informació als comentaris de les versions. Això posa en evidència l'aportació lexicogràfica d'Adelaida Ferré, que en algunes de les rondalles recollides inclou mots que no es troben registrats en cap repertori previ («carnada», «esgraellada» o «esparsar»).

Per a Adelaida Ferré, «les rondalles són quelcom més que un entreteniment per les criatures; són un medi per educar-les (sempre que s'evitin les pernicioses)

inculcant-los-hi lliçons d'una manera agradable; són un medi per instruir-les pels elements que contenen». El recull de rondalles inclòs per Villalba en aquest estudi és una mostra d'aquest fet alhora que representa un tast de l'extensa producció folklòrica de Ferré. En aquest sentit, esperem que l'«hipotètic i futur» recull de rondalles inèdites de la folklorista, que l'autora esmenta de puntetes en aquest llibre, es pugui fer realitat.

BIBLIOGRAFIA

- ORIOI & SAMPER (2017): Carme Oriol i Emili Samper (eds.), *Història de la literatura popular catalana*, Tarragona, Alacant, Palma: Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili, Publicacions de la Universitat d'Alacant, Edicions de la Universitat de les Illes Balears; «Patrimoni Literari» 2.
- UTHER (2004): Hans-Jörg Uther [ATU], *The types of international folktales. A classification and bibliography based on the system of Antti Aarne and Stith Thompson*, Hèlsinki: Suomalainen Tiedeakatemia; «Folklore Fellows' Communications» 284, 285, 286.

CARNER, Josep: *Llibres de poesia 1904-1924*, Jaume Coll (ed.), Barcelona: Edicions 62, 2016; «Edició Crítica de l'Obra de Carner», vol. 1, tom 1.

JAUME COLL MARINÉ

Universitat de Vic - Universitat Central de Catalunya
jaume.coll@uvic.cat

Ara fa tres anys, Jaume Coll va alegrar els cors de molts carnerians quan ens va donar a llegir *Llibres de poesia 1904-1924*, el primer tom del primer volum de l'ECOC (Edició Crítica de l'Obra de Carner). El llibre, de més de mil pàgines, conté —editats de manera escrupolosíssima i rigorosíssima— els llibres de poemes que Carner, com el títol indica, va publicar entre 1904 i 1924. Són: *Llibre dels Poetas* (1904), *Primer llibre de sonets* (1905), *Els fruits saborosos* (1906), *II llibre de sonets* (1907), *Verger de les galanies* (1911), *Les monjoies* (1912), *Auques i ventalls* (1914), *La paraula en el vent* (1914), *Bella terra bella gent* (1918), *L'oreig entre les canyes* (1920) i *La inútil ofrena* (1924).

Com deia, aquest és el primer tom del primer volum; el segon tom ha de contenir, segons se'ns informa al «Pla general de l'Edició Crítica de l'Obra de Carner (ECOC)» (p. IX-XVI), la poesia dispersa —en revistes, diaris, etc.— publicada entre 1896, quan Carner tenia dotze anys, i 1924, quan ja en tenia quaranta. També és cert que aquest segon tom l'esperàvem, com deia una notícia que firmava Jordi Nopca al diari *Ara* del 2-12-2016, «[a] finals del 2017 o a principis